

מהו המסגר לעומת הנפח

ד"ר אריה אוסיר ועמיתיו מבקשים לשמר מקצועות ומלאכות מן העבר, ולא רק משום שבחלקן ראוי להשתמש גם בימינו, אלא בעיקר כדי לקרב את הנוער אל מלאכת הכפיים, שאינה מוכרת לו כלל. לצורך זה הקימו את מוזיאון עין-יעל בדרום ירושלים. שווה ביקור

אמא בלה דבורי

דר אריה אוסיר, צורף, ובעיקר ירושלמי, מודע, כמובן, לאסוציאציה הראשונה שעולה מן המושג המוכר היטב, "מוזיאון". הוא, מכל מקום, לא התכוון לסדרת מוצגים דוממים, הניצבים על הרצפה או תלויים על הקירות, כשהגה והקים כנחל רפאים, בסמוך לשכונתיה הדרומית של ירושלים, את מוזיאון עין-יעל, יחד עם עמיתיו, אנשי טבע וארכיאולוגים.

אוסיר - אמן ואיש אקדמיה, המעדיף להגדיר עצמו "בעל מלאכה" - וחבריו, התכוונו למשהו אחר, חי ותוסס. כזה, שהמבקרים בו שותפים באופן פעיל בתצוגה. ובעצם, אפילו המילה תצוגה אינה מתאימה כאן.

המוזיאון בעין-יעל משמר את מרכיבי התרבות העתיקה, והופך אותם למציאות חיה ופעילה, באמצעות טכניקות עתיקות והתאמתן לצרכים המודרניים. כאן משתמרים, ושבים לתחיה ולפעילות, מקצועות הולכים ונעלמים, כמו מקצוע הנפחות, למשל, שפינה את מקומו למסגרות, וכן אריגה, עבודה בפסיפס, ועוד.

תרונות מגורמים צבוריים, ובעיקר קרן ירושלים, הן שסייעו ל"עמותת עין-יעל" להתחיל, לפני ארבע שנים, את עבודת החפירות באתר, ולפתוח, לפני שנתיים, את המוזיאון לקהל הרחב.

כדומה למעיינות אחרים הבוקעים מהרי ירושלים, גם עין-יעל הוא מעיין שופע תריר. מכאן גם כוח המשיכה שהיה למקום בעיני חקלאים לאורך ההיסטוריה. בארבע עונות חפירה נחשפו במקום שרידי גדרות, דרכים ומדרגות חקלאיות, וכן מערכת מים שהובילה את מי המעיין בניקבה תת-קרקעית, אל שתי בריכות, שנבנו ושופצו מספר פעמים במאה העשרים.

עוד נמצאו כאן כלי חרס וזכוכית, שרידי בית בד וגת.

כל אלה מעידים כי במקום פעלו בתקופות שונות עשרות חוות חקלאיות, שהשתלבו בעורף החקלאי של ירושלים, וסיפקו לה מוצרי חקלאות ותעשייה.

סביב חווה כזאת, מימי בית ראשון, כשברקע הגוף הנפלא של עין-יעל, הוקם המוזיאון.

וילה רומאית

אוסיר נשמע ומתנהג כאילו אין כיום

בחייזר אלא העניין הזה, המוזיאון בעין-יעל. הלוח שלו גרוש בפגישות עם אוהדים ובעיקר תורמים שיוכלו לסייע באחזקה ושיפור המקום. הוא מרגיש, הוא אומר, כמעט כמו שאול המלך, שיצא לחפש אתונות ומצא מלוכה.

והנמשל? כשהחלו החפירות הארכיאולוגיות במקום, ציפו למצוא כאן שרידי חווה חקלאית קדומה, אבל בשום אופן לא ציפו לחשוף שרידי וילה מפוארת מן התקופה הרומית, מסוף המאה השנייה, בה התגורר עם משפחתו קצין בכיר בצבא רומי. החפירות חשפו שרידי קירות מצויירים, וריצפת פסיפס מפוארת, ששוקמה לאחרונה, ובה מוטיבים רומיים אופייניים: סמלי עונות השנה, ודמויות של חיות ויצורים מיתולוגיים.

הכלים, האריחים ורעפי החרס שנמצאו במקום, נושאים את חותם הלגיון הרומי העשירי, שתנה בירושלים לאחר חורבן בית שני. בחצר הווילה נתגלו גם שני בתי מרחץ, ולאחרונה נתגלתה במקום ריצפת פסיפס נוספת, שמורה היטב, ועליה ציור כוכב בעל ששה קצוות (מגן דוד).

אוסיר נפעם מהתגליות. לדעתו עסקו בעלי הבית הרומיים, וכן עבדיהם ומשרתיהם,

במספר רב של מלאכות ואומנויות, חלקן חיוניות ויומיומיות, ואת אלה הוא מבקש להחיות ולשמר כיום במוזיאון.

כאמור, לא סתם מוזיאון, אלא מוזיאון טכנולוגי שוקק חיים, מרכז פעילות של סדנאות ללימוד מקצועות הולכים ונעלמים.

יש כאן, אפוא, ערוגות חקלאיות, המעובדות בשיטות עיבוד עתיקות, ומושקות במי המעיין הקולחים וזורמים בתעלות, ונאצרים בכריכות, יש סדנאות אריגה, קדרות, פסיפס, קליעת סלים ועבודות כענפי ית, אשר, תמר ועוד. כל אלה פתוחות לכל המשפחה, ומונחות ע"י אנשי מקצוע ואקדמיה. בעתיד הלא רחוק מתכוון אוסיר להוסיף אל הסדנאות הקיימות גם סדנאות לנפחות, ניפוח זכוכית, ובנייה נאבן מקומית. כן יעובדו במקום, בשיטות העתיקות ההן, זיתים לשמן, ענבים ליי, ומוצרי חלב לגבינות.

מסגר ונפח

היה יום קיץ חם כשבוע שעבר, כשירדנו לעין-יעל. אוסיר היה שם, כמובן, והיו גם ילדים רבים מכמה גנים, ותלמידי בית ספר ירושלמיים. בחורשה

מוצלת היו עסוקים הילדים ליד נולים, חלקם פרימיטיביים-משוחזרים, חלקם מודרניים למדי, כמלאכות הטוויה, האריגה וצביעת צמר. בפניה אחרת עסקו ילדים בעבודות פסיפס, אותן יוכלו, לאחר שיושלמו, לקחת עמם לבתיהם, כמזכרת.

אין צורך להוסיף, שגם סדנת הארכיאולוגיה היא "על אמת", ולא רק משחק, שכן החפירות המתקיימות כאן מניבות, חדשות לבקרים, ממצאים מרתקים.

אוסיר מתרגש מחדש עם כל קבוצת ילדים שמגיעה למקום, ונהנה להיווכח בהתגברות קילוח המבקרים במקום.

ר"ר אוסיר, שעמד משך 14 שנים בראש החוג לצורפות ב"בצלאל", נטש את האקדמיה כדי להיות בעל מלאכה, כדבריו. כיום הוא מסתפק באמנותו, הצורפת, אותה הוא יוצר בסטודיו הירושלמי שלו, המשמש גם כמשרד ניהול האתר בעין-יעל.

על עניין שימור המקצועות העתיקים לא נפל במקרה ובכתאום. כבר שנים כואב לו, אישית, שאת מקצוע הנפחות החליפה ברבות השנים המסגרות. אוהו, ועוד איזה הברל יש בין השניים. אוסיר: "הנפח היה מרקע את הברזל, מחשל אותו על ידי חימומו, וכצורה כזאת, כשהברזל היה מתרכך, היה יכול להרחיבו ולשנות צורתו, תוך תהליך החישול. בתקופה הקדומה לא חיברו באמצעות ריתוכים, כמו היום, ושפת החומר של הברזל בנפחות היתה שונה מזו של המסגרות. אחרי עבודת הריקוע באה לידי ביטוי הטקסטורה של הברזל, וכן גם שפת החומר".

כך בברזל, וכך גם באבן. הבנייה העתיקה, סבור אוסיר, אפקטיבית הרבה יותר, וגם עשירה ומעניינת יותר, ויזואלית: "בשיטת הבניה העתיקה משתמשים באבנים, והטקסטורה שנוצרת יוצרת שטחי אבן בגדלים שונים. היות שהבנייה מתבצעת ללא מלט, תומכים את אבני הבניין בכך שתוקעים אבנים קטנות בתוך אבנים גדולות. כתוצאה מטכניקה זאת, מועשרת הטקסטורה שהאבן יוצרת". ככלל, אוסיר מיצר על שעבר זמנם של ערכי צורה וחומר, והפרקטיות והיעילות כבשו כל חלקה טובה. והרי "לא תמיד צריך לחפש את התועלת המעשית בלבד. יש ערכים נוספים, חשובים לא פחות".

כשעדיין שימש בתפקידו ב"בצלאל", שמע יום אחד על גרשון, ארכיאולוג, ועל שאיפתו להקים מוזיאון פעיל בעין-יעל. אוסיר גדלק, ונתתם לקשירת קשרים ולגיוס תורמים לקידום הפרוייקט. עבודת

אריה אוסיר. מוזיאון עם חווה מימי בית ראשון צילום: יניב דבורי

עצום, כפי שניתן לראות בצפון אפריקה ובמקסיקו, שם עדיין בונים כך, ומגיעים להישגים מרשימים. אז נכון, השיטה הזאת היא לא פתרון לכל בעיות הבנייה בארץ, אבל למה לא לאפק אותה באזורים מסויימים, שהטכניקה הזאת מתאימה להם? אם אדם רוצה לבנות מוהסן בחצר, הרי שבמקום להביא מבנה סרוסי, הוא יכול כמו ידיו להקים מבנה בוז, שישתלב יפה בנוף ובסביבה".

גם לבנות באבן יכסה אנתנו לא יודעים, קובע בצער אוסיר. כדי לבנות בטכניקה הזאת כמו שצריך, עלינו לחפש את הערכים שבנו בארץ, ואלה, רובם כבר אינם בחיים, והאחרים זקנים.

אוסיר מתלהב: "מגיעות לעין-יעל גם קבוצות מהמגזר הערבי. כאן החדים הנערים הערביים למורשתם. אבל לכלל הציבור הישראלי, ובעיקר הנוער, ממלא המוזיאון פונקציות ערכיות וחינוכיות חשובות, נוכח אווירת האינטנסט של ימינו, והפיחות המהיר שחל במסורות ומנהגים, שגרם לניכור מחלט מצד הצעירים כלפי כל מה שנקשר עם מלאכה. כיום יושבים הילדים מול הטלוויזיה או המחשב, ובשכילים המזון הוא עניין מוכן מאליו, שקונים בתוך אריזה יפה בכלבו, וכך גם הבגר, וכל מצרך יומיומי. כשאני הייתי ילד, עמדנו שעות ליד בעלי מלאכה, לראות איך הם עובדים. הכל הולך ונעלם, אומר אוסיר כעצב, "הכל מתדרדר". אני, כצורף, יודע, למשל, על טכניקת צורפות עתיקה בשם גרנולציה. אני יודע עליה בתיאוריה, אבל לא יכול לבצע באופן מעשי, וכמוני יש כמובן רבים אחרים. ואני ניהלתי מחלקה לצורפות".

החפירות החלה ונמשכה עד שנגמר התקציב. אז יצא אוסיר למסע גיוס תרומות נוסף, למימון המשך החפירות. סופו, שלאחר 14 שנים ב"בצלאל" הפך אוסיר להיות מרכז המוזיאון והארכיאולוג שלו.

אוסיר: "אני חושב שתרומתי למקום היא בכך שאני, אמן מעצב, קורא לעצמי בעל מלאכה. חשוב לי להיקרא כך, ושנאשים יידעו להעריך תואר זה, שהולך ונעלם. כבעל מלאכה, תרומתי למקום מעשית יותר מאשר אילו הייתי מנהל בלבד.

"הקונספציה שבניתי למקום בנויה על הבטוח שלי, ועל משאלות לבי כיוצא, כבעל

מלאכה. אני מציב מול המקום את צפייתי כאמן יוצר, וזה מתאים גם למקום".

הכל מתדרדר

לשלושה תחומים מתלק אוסיר את שימור התרבות החומרית: מזון וכינוי, בנייה, ומלאכות. "בעבר נעזרו המלאכות לספק צרכי האדם. כיום הן מספקות את הצורך האסתטי. את הצרכים האחרים מספקת התעשייה. גם הצורך האסתטי הוא לניטוי, ולכן, לצורך טיפוח המודעות וההמשכיות, אני מעוניין לשמר את המלאכות הישנות, במימדים קטנים, במסגרת המוזיאון הפעיל. קחי למשל מלאכה כמו בניה בבוץ. זוהי טכניקת בניה שנעלמה, והערך הצורני שלה הוא

משום שבחלקן ראוי
גינה מוכרת לו כלל.
קור

אריה אופיר. מוזיאון עם דיוה מימי בית ראשון

עצום, כפי שניתן לראות
ובמקסימום, שם עדיין
להישגים מרשימים.
הזאת היא לא פתרון
בארץ, אבל למה לא
ממיימים, שהטכניקה
להצט אם אים רוצה ל
הרי שנמסוק להביא
יכול כמו ידיו להקים
יפה בנוף ובסביבה.
גם לבנות באבן
יודעים, קבע בצער
בטכניקה הזאת כמו
את הערכים שכנו בארץ
אינם בחיים, והאחרים
אופיר מתלהב: "מגי
קבוצת מהמגזר העו
הנערים הערביים למו
הציבור הישראלי, ובע
המוזיאון פונקציות
חשובות, נוכח אוויר
ימינו, והפיצות המה
ומנהגים, שגרם לני
הצעירים כלפי כל
מלאכה. כיום יושב
הטלוויזיה או המחשב
הוא עניין מוכן מאל
אריזה יפה בכלבו, וכ
מצרך יומיומי. כשאני
שעות ליד בעלי מלאכה
עובדים. הכל הולך ונע
כעצב, "הכל מתרדלל,
למשל, על טכניקת צו
גרנולציה. אני יודע על
לא יכול לכצע באופן
כמוכן רבים אחרים. וא
לצורפות".

החפירות החלה ונמשכה עד שנגמר
התקציב. או יצא אופיר למסע גיוס
תרומות נוסף, למימון המשך החפירות.
סופו, שלאחר 14 שנים ב"בצלאל" הפך
אופיר להיות מרכז המוזיאון והאידאולוג
שלו.

אופיר: "אני הושב שתרומתי למקום
היא בכך שאני, אמן מעצב, קורא לעצמי
בעל מלאכה. חשוב לי להיקרא כך,
ושאנשים יידעו להעריך תואר זה, שהולך
ונעלם. כבעל מלאכה, תרומתי למקום
מעשית יותר מאשר אילו הייתי מנהל
בלבד.

"הקונספציה שבניתי למקום בנוייה על
הנסיון שלי, ועל משאלות לבי כיוצר,
כבעל
מלאכה. אני מציב מול המקום את
צפיותי כאמן יוצר, וזה מתאים גם
למקום".

הכל מתרדלל

לשלושה תחומים מתלק אופיר את שימור
התרבות החומרית: מזון וביגוד, בנייה,
ומלאכות. "בעבר נועדו המלאכות לספק
צרכי האדם. כיום הן מספקות את הצורך
האסתטי. את הצרכים האחרים מספקת
התעשייה. גם הצורך האסתטי הוא
לגיטימי, ולכן, לצורך טיפוח המודעות
וההמשכיות, אני מעוניין לשמר את
המלאכות הישנות, במימדים קטנים,
במסגרת המוזיאון הפעיל. קחי למשל
מלאכה כמו בניה כבוץ. זוהי טכניקת
בניה שנעלמה, והערך הצורני שלה הוא

נסוקים הילדים ליד נולים,
מיטיביים-משוחזרים, חלקם
למדרי, במלאכות הטוויה,
יעת צמר. בפניה אחרת עסקו
נדרות פסיפס, אותן יוכלו,
שלמו, לקחת עמם לבתיהם,

דרך להוסיף, שגם סדנת
גיהה היא "על אמת", ולא רק
החפירות המתקיימות כאן
חדשות לבקרים, ממצאים

תרגש מחדש עם כל קבוצת
גיעה למקום, ונחנה להיווכח
קילוח המבקרים במקום.

יר, שעמד משך 14 שנים בראש
רפות ב"בצלאל", נטש את
כדי להיות בעל מלאכה,
כיום הוא מסתפק באמנותו,
אותה הוא יוצר בסטודיו
שלו, המשמש גם כמשרד
גר בעידיעל.

זן שימור המקצועות העתיקים
במקרה ובפתאום. כבר שנים
אישית, שאת מקצוע הנפחות
רבות השנים המסגרות. אוהו,
הכדל יש בין השניים. אופיר:
מרקע את הברזל, מחשל אותו
למומו, ובצורה כזאת, כשהברזל
כך, היה יכול להרחיבו ולשנות
גוד תהליך החישול. בתקופה
לא חיברו באמצעות ריתוכים,
שפת החומר של הברזל
היתה שונה מזו של המסגרות.
ודת הריקוע באה לידי ביטוי
ה של הברזל, וכן גם שפת

רזול, וכך גם באבן. הבנייה
סבור אופיר, אפקטיבית הרבה
גם עשירה ומעניינת יותר,
"כשיטת הבניה העתיקה
ם באבנים, והטקסטורה שנוצרת
טחי אבן בגדלים שונים. היות
מתבצעת ללא מלט, תומכים את
יין בכך שתוקעים אבנים קטנות
נים גרולות. כתוצאה מטכניקה
שירת הטקסטורה שהאבן יוצרת".
אופיר מיצר על שעבר זמנם של
רה וחומר, והפרקטיות והיעילות
ל חלקה טובה. והרי "לא תמיד
פש את התועלת המעשית בלבד.
ם נוספים,
לא פחות".
יין שימש בתפקידו ב"בצלאל",
ואחר על גרשון, ארכיאולוג, ועל
להקים מוזיאון פעיל בעידיעל.
גרלק, ונרתם לקשירת קשרים
גורמים לקידום הפרוייקט. עבודת

אריה אמוסר. מוזיאון עם חרוה מימי בית ראשון צילום יניב דבורי

עצום, כפי שניתן לראות בצפון אפריקה ובמקסיקו, שם עדיין בונים כך, ומגיעים להישגים מרשימים. אז נכון, השיטה הזאת היא לא פתרון לכל בעיות הבנייה בארץ, אבל למה לא לאמץ אותה באזורים מסויימים, שהטכניקה הזאת מתאימה להם? אם אדם רוצה לבנות מחסן בחצר, הרי שנמקם להניא מבנה טרומי, הוא יכול כמו ריוו להקים מבנה בוז, שישתלב יפה בנוף ובסביבה.

גם לבנות באבן יכסה אנתנו לא יודעים, קבע בצער אופיר. כדי לבנות בטכניקה הזאת כמו שצריך, עלינו לחפש את הערכים שכנו בארץ, ואלה, רובם כבר אינם בחיים, והאחרים זקנים.

אופיר מתלהב: "מגיעות לעיניי על גם קבוצות מהמגזר הערבי. כאן החרים הנערים הערביים למורשתם. אבל לכלל הציבור הישראלי, ובעיקר הנוער, ממלא המוזיאון פונקציות ערכיות וחינוכיות חשובות, נוכח אוירת האינסטנט של ימינו, והפיחות המהיר שחל במסורות ומנהגים, שגרם לניסור מחלט מצד הצעירים כלפי כל מה שנקשר עם מלאכה. כיום יושבים הילדים מול הטלוויזיה או המחשב, ובשבילם המון הוא עניין מוכן מאליו, שקנים בתוך אריזה יפה בכלבו, וכך גם הבגד, וכל מצרך יומיומי. כשאני הייתי ילד, עמדנו שעות ליד בעלי מלאכה, לראות איך הם עובדים. הכל הולך ונעלם", אומר אופיר בעצב, "הכל מתרדלל". אני, כצורך, יודע, למשל, על טכניקת צורפות עתיקה בשם גרנולציה. אני יודע עליה בתאוריה, אבל לא יכול לבצע באופן מעשי, וכמוני יש כמובן רבים אחרים. ואני ניהלתי מחלקה לצורפות".

החפירות החלה ונמשכה עד שנגמר התקציב. אז יצא אופיר למסע גיוס תרומות נוסף, למימון המשך החפירות. סופו, שלאחר 14 שנים כ"בצלאל" הפך אופיר להיות מרכז המוזיאון והאידאולוג שלו.

אופיר: "אני הושב שתרומתי למקום הוא בכך שאני, אמן מעצב, קורא לעצמי בעל מלאכה. חשוב לי להיקרא כך, ושנאשים יידעו להעריך תואר זה, שהולך ונעלם. כבעל מלאכה, תרומתי למקום מעשית יותר מאשר אילו הייתי מנהל בלבד.

"הקונספציה שבנתי למקום בנויה על הבטיון שלי, ועל משאלות לבי כיוצר, כבעל

מלאכה. אני מציב מול המקום את צפיותי כאמן יוצר, וזה מתאים גם למקום".

הכל מתרדלל

לשלושה תחומים מתלק אופיר את שימור התרבות החומרית: מזון וביגוד, בנייה, ומלאכות. "בעבר נועדו המלאכות לספק צרכי האדם. כיום הן מספקות את הצורך האסתטי. את הצרכים האחרים מספקת התעשייה. גם הצורך האסתטי הוא לגיטימי, ולכן, לצורך טיפוח המודעות וההמשכיות, אני מעוניין לשמר את המלאכות הישנות, במימדים קטנים, במסגרת המוזיאון הפעיל. קחי למשל מלאכה כמו בניה בבוץ. זוהי טכניקת בניה שנעלמה, והערך הצורני שלה הוא

אריה אופיר. מוזיאון עם חרוה מימי בית ראשון צילום יניב רבדי

עצום, כפי שניתן לראות בצפון אפריקה ובמקסיקו, שם עדיין בונים כך, ומגיעים להישגים מרשימים. אז נכון, השיטה הזאת היא לא פתרון לכל בעיות הבנייה בארץ, אבל למה לא לאמץ אותה באזורים מסויימים, שהטכניקה הזאת מתאימה להם? אם אדם רוצה לבנות מחסן בחצר, הרי שנמקם להניא מבנה טרומי, הוא יכול כמו ריו להקים מבנה בוז, שיסתלב יפה בנוף ובסביבה.

גם לבנות באנן יכסה אנתנו לא יודעים, קבע בצער אופיר. כדי לבנות בטכניקה הזאת כמו שצריך, עלינו לחפש את הערכים שכנו בארץ, ואלה, רובם כבר אינם בחיים, והאחרים זקנים.

אופיר מתלהב: "מגיעות לעיניי על גם קבוצות מהמגזר הערבי. כאן החרים הנערים הערביים למורשתם. אבל לכלל הציבור הישראלי, ובעיקר הנוער, ממלא המוזיאון פונקציות ערכיות וחינוכיות חשובות, נוכח אוירת האינסטנט של ימינו, והפיחות המהיר שחל במסורות ומנהגים, שגרם לניסור מחלט מצד הצעירים כלפי כל מה שנקשר עם מלאכה. כיום יושבים הילדים מול הטלוויזיה או המחשב, ובשבילם המון הוא עניין מוכן מאליו, שקנים בתוך אריזה יפה בכלבו, וכך גם הבגד, וכל מצרך יומיומי. כשאני הייתי ילד, עמדנו שעות ליד בעלי מלאכה, לראות איך הם עובדים. הכל הולך ונעלם, אומר אופיר בעצב, "הכל מתרדל". אני, כצורך, יודע, למשל, על טכניקת צורפות עתיקה בשם גרנולציה. אני יודע עליה בתאוריה, אבל לא יכול לבצע באופן מעשי, וכמוני יש כמובן רבים אחרים. ואני ניהלתי מחלקה לצורפות".

החפירות החלה ונמשכה עד שנגמר התקציב. אז יצא אופיר למסע גיוס תרומות נוסף, למימון המשך החפירות. סופו, שלאחר 14 שנים כ"בצלאל" הפך אופיר להיות מרכז המוזיאון והאידאולוג שלו.

אופיר: "אני הושב שתרומתי למקום היא בכך שאני, אמן מעצב, קורא לעצמי בעל מלאכה. חשוב לי להיקרא כך, ושנאשים יידעו להעריך תואר זה, שהולך ונעלם. כבעל מלאכה, תרומתי למקום מעשית יותר מאשר אילו הייתי מנהל בלבד.

"הקונספציה שבנתי למקום בנוייה על הבטיון שלי, ועל משאלות לבי כיוצר, כבעל

מלאכה. אני מציב מול המקום את צפיותי כאמן יוצר, וזה מתאים גם למקום".

הכל מתרדל

לשלושה תחומים מתלק אופיר את שימור התרבות החומרית: מזון וביגוד, בנייה, ומלאכות. "בעבר נועדו המלאכות לספק צרכי האדם. כיום הן מספקות את הצורך האסתטי. את הצרכים האחרים מספקת התעשייה. גם הצורך האסתטי הוא לגיטימי, ולכן, לצורך טיפוח המודעות וההמשכיות, אני מעוניין לשמר את המלאכות הישנות, במימדים קטנים, במסגרת המוזיאון הפעיל. קחי למשל מלאכה כמו בניה בבוץ. זוהי טכניקת בניה שנעלמה, והערך הצורני שלה הוא

מהו המסגר לעומת הנפח

ד"ר אריה אוסיר ועמיתיו מבקשים לשמר מקצועיות ומלאכות מן העבר, ולא רק משום שבחלקן ראוי להשתמש גם בימינו, אלא בעיקר כדי לקרב את הנוער אל מלאכת הכפיים, שאינה מוכרת לו כלל. לצורך זה הקימו את מוזיאון עין-יעל בדרום ירושלים. שווה ביקור

אמא בלה דבורי

דר אריה אוסיר, צורף, ובעיקר ירושלמי, מודע, כמוכן, לאסוציאציה הראשונה שעולה מן המושג המוכר היטב, "מוזיאון". הוא, מכל מקום, לא התכוון לסדרת מוצגים דוממים, הניצבים על הרצפה או תלויים על הקירות, כשהגה והקים בנחל רפאים, בסמוך לשכונתיה הרומיות של ירושלים, את מוזיאון עין-יעל, יחד עם עמיתיו, אנשי טבע וארכיאולוגים.

אוסיר - אמן ואיש אקדמיה, המעדיף להגדיר עצמו "בעל מלאכה" - וחבריו, התכוונו למשהו אחר, חי ותוסס. כזה, שהמבקרים בו שותפים באופן פעיל בתצוגה. ובעצם, אפילו המילה תצוגה אינה מתאימה כאן.

המוזיאון בעין-יעל משמר את מרכיבי התרבות העתיקה, והופך אותם למציאות חיה ופעילה, באמצעות טכניקות עתיקות והתאמתן לצרכים המודרניים. כאן משתמרים, ושבים לתחיה ולפעילות, מקצועות הולכים ונעלמים, כמו מקצוע הנפחות, למשל, שפינה את מקומו למסגרות, וכן אריגה, עבודה בפסיפס, ועוד.

תרומות מגורמים צבוריים, ובעיקר קרן ירושלים, הן שסייעו ל"עמותת עין-יעל" להתחיל, לפני ארבע שנים, את עבודת החפירות באתר, ולפתוח, לפני שנתיים, את המוזיאון לקהל הרחב.

כדומה למעיינות אחרים הבוקעים מהרי ירושלים, גם עין-יעל הוא מעיין שופע תדיר. מכאן גם כוח המשיכה שהיה למקום בעיני חקלאים לאורך ההיסטוריה. בארבע עונות חפירה נחשפו במקום שרידי גדרות, דרכים ומדרגות חקלאיות, וכן מערכת מים שהובילה את מי המעיין בניקבה תת-קרקעית, אל שתי בריכות, שנבנו ושופצו מספר פעמים במאה העשרים.

עוד נמצאו כאן כלי חרס וזכוכית, שרידי בית בד וגת. כל אלה מעידים כי במקום פעלו בתקופות שונות עשרות חוות חקלאיות, שהשתלבו בעורף החקלאי של ירושלים, וסיפקו לה מוצרי חקלאות ותעשייה.

סביב חווה כזאת, מימי בית ראשון, כשבדקע הנוף הנפלא של עין-יעל, הוקם המוזיאון.

כחיו אלא העניין הזה, המוזיאון בעין יעל. הלוח שלו גדוש בפגישות עם אוהדים ובעיקר תורמים שיוכלו לסייע באחזקה ושיפור המקום. הוא מרגיש, הוא אומר, כמעט כמו שאול המלך, שיצא לחפש אתונות ומצא מלוכה.

והנמשל? כשהחלו החפירות הארכיאולוגיות במקום, ציפו למצוא כאן שרידי חווה חקלאית קדומה, אבל בשום אופן לא ציפו לחשוף שרידי וילה מפוארת מן התקופה הרומית, מסוף המאה השנייה, בה התגורר עם משפחתו קצין בכיר בצבא רומי. החפירות חשפו שרידי קירות מצוויירים, וריצפת פסיפס מפוארת, ששוקמה לאחרונה, ובה מוטיבים רומיים אופייניים: סמלי עונות השנה, ודמויות של חיות ויצורים מיתולוגיים.

הכלים, האריחים ורעפי החרס שנמצאו במקום, נושאים את חותם הלגיון הרומי העשירי, שחנה בירושלים לאחר חורבן בית שני. בחצר הווילה נתגלו גם שני בתי מרחץ, ולאחרונה נתגלתה במקום ריצפת פסיפס נוספת, שמורה היטב, ועליה ציור כוכב בעל ששה קצוות (מגן דוד).

אוסיר נפעם מהתגליות. לדעתו עסקו בעלי הבית הרומיים, וכן יעבריהם ומשרתיהם, במספר רב של מלאכות ואומנויות, חלוק חזונית ויומיומיות, ואת אלה הוא מבקש להחיות ולשמר כיום במוזיאון.

כאמור, לא סתם מוזיאון, אלא מוזיאון טכנולוגי שוקק חיים, מרכז פעילות של סדנאות ללימוד מקצועות הולכים ונעלמים.

יש כאן, אפוא, ערוגות חקלאיות, המעובדות בשיטות עיבוד עתיקות, ומושקות במי המעיין הקולחים וזורמים בתעלות, ונאצרים בבריכות, יש סדנאות אריגה, קדרות, פסיפס, קליעת סלים ועבודות נעפי ית, אשחר, תמר ועוד. כל אלה פתוחות לכל המשפחה, ומנוחת ע"י אנשי מקצוע ואקדמיה. בעתיד הלא רחוק מתכוון אוסיר להוסיף אל הסדנאות הקיימות גם סדנאות לנפחות, ניפוח זכוכית, ובנייה נאבן מקומית. כן יעובדו במקום, בשיטות העתיקות ההן, זיתים לשמן, ענבים ליוץ, ומוצרי חלב לגבינות.

מסגר ונפח

היה יום קיץ הם נשבעו שעבר, כשירדנו לעין-יעל. אוסיר היה שם, כמוכן, והיו גם ילדים רבים מכמה גנים, ותלמידי בית ספר ירושלמיים. בחורשה

וילה רומאית

אוסיר נשמע ומתנהג כאילו אין כיום

מוצלת היו עסוקים הילדים ליד גולים, חלקם פרימיטיביים-משוחזרים, חלקם מודרניים למדי, במלאכות הטוויה, האריגה וצביעת צמר. בפינה אחרת עסקו ילדים בעבודות פסיפס, אותן יוכלו, לאחר שיושלמו, לקחת עמם לבתיהם, כמזכרת.

אין צורך להוסיף, שגם סדנת הארכיאולוגיה היא "על אמת", ולא רק משחק, שכן החפירות המתקיימות כאן מניבות, חדשות לבקרים, ממצאים מרתקים.

אוסיר מתרגש מחדש עם כל קבוצת ילדים שמגיעה למקום, ונהנה להיווכח בהתגברות קילוח המבקרים במקום.

ד"ר אוסיר, שעמד משך 14 שנים בראש החוג לצורפות ב"בצלאל", נטש את האקדמיה כדי להיות בעל מלאכה, כדבריו. כיום הוא מסתפק באמנותו, הצורפות, אותה הוא יוצר בסטודיו הירושלמי שלו, המשמש גם כמשרד ניהול האתר בעין-יעל.

על עניין שימור המקצועות העתיקים לא נפל במקרה ובפתאום. כבר שנים כואב לו, אישית, שאת מקצוע הנפחות החליפה ברבות השנים המסגרות. אוהו, ועוד איזה הברזל יש בין השניים. אוסיר: "הנפח היה מרקע את הברזל, מחשל אותו על ידי חימומו, וכצורה כזאת, כשהברזל היה מתרכך, היה יכול להרחיבו ולשנות צורתו, תוך תהליך החיטול. בתקופה הקדומה לא חיברו באמצעות ריתוכים, כמו היום, ושפת החומר של הברזל בנפחות היתה שונה מזו של המסגרות. אחרי עבודת הריקוע באה לידי ביטוי הטקסטורה של הברזל, וכן גם שפת החומר."

כך בברזל, וכך גם באבן. הבנייה העתיקה, סבור אוסיר, אפקטיבית הרבה יותר, וגם עשירה ומעניינת יותר, ויזואלית: "בשיטת הבנייה העתיקה משתמשים באבנים, והטקסטורה שנוצרת יוצרת שטחי אבן בגדלים שונים. היות שהבנייה מתבצעת ללא מלט, תומכים את אבני הבניין בכך שתוקעים אבנים קטנות בתוך אבנים גדולות. כתוצאה מטכניקה זאת, מועשרת הטקסטורה שהאבן יוצרת". ככלל, אוסיר מיצר על שעבר זמנם של ערכי צורה וחומר, והפרקטיות היעילות כנשו כל חלקה טובה. והרי "לא תמיד צריך לחפש את התועלת המעשית בלבד, יש ערכים נוספים, חשובים לא פחות".

כשעדיין שימש בתפקידו ב"בצלאל", שמע יום אחד על גרשון, ארכיאולוג, ועל שאיפתו להקים מוזיאון פעיל בעין-יעל. אוסיר נדלק, ונתרם לקשירת קשרים ולגיוס תורמים לקידום הפרוייקט. עבודת

יש
דה
זיד
צור
חזן
וקי
צו
זם
ושר
של
שית
חזן
של
גיל
ועת
חזן
בין
סוזן
לה,
ים.

מהו המסגר לעומת הנפח

ד"ר אריה אוסיר ועמיתיו מבקשים לשמר מקצועיות ומלאכות מן העבר, ולא רק משום שבחלקן ראוי להשתמש גם בימינו, אלא בעיקר כדי לקרב את הנוער אל מלאכת הכפיים, שאינה מוכרת לו כלל. לצורך זה הקימו את מוזיאון עין-יעל בדרום ירושלים. שווה ביקור

אמא בלה דבורי

דר אריה אוסיר, צורף, ובעיקר ירושלמי, מודע, כמוכן, לאסוציאציה הראשונה שעולה מן המושג המוכר היטב, "מוזיאון". הוא, מכל מקום, לא התכוון לסדרת מוצגים דוממים, הניצבים על הרצפה או תלויים על הקירות, כשהגה והקים בנחל רפאים, בסמוך לשכונתיה הרומיות של ירושלים, את מוזיאון עין-יעל, יחד עם עמיתיו, אנשי טבע וארכיאולוגים.

אוסיר - אמן ואיש אקדמיה, המעדיף להגדיר עצמו "בעל מלאכה" - וחבריו, התכוונו למשהו אחר, חי ותוסס. כזה, שהמבקרים בו שותפים באופן פעיל בתצוגה. ובעצם, אפילו המילה תצוגה אינה מתאימה כאן.

המוזיאון בעין-יעל משמר את מרכיבי התרבות העתיקה, והופך אותם למציאות חיה ופעילה, באמצעות טכניקות עתיקות והתאמתן לצרכים המודרניים. כאן משתמרים, ושבים לתחיה ולפעילות, מקצועות הולכים ונעלמים, כמו מקצוע הנפחות, למשל, שפינה את מקומו למסגרות, וכן אריגה, עבודה בפסיפס, ועוד.

תרומות מגורמים צבוריים, ובעיקר קרן ירושלים, הן שסייעו ל"עמותת עין-יעל" להתחיל, לפני ארבע שנים, את עבודת החפירות באתר, ולפתוח, לפני שנתיים, את המוזיאון לקהל הרחב.

כדומה למעיינות אחרים הבוקעים מהרי ירושלים, גם עין-יעל הוא מעיין שופע תדיר. מכאן גם כוח המשיכה שהיה למקום בעיני חקלאים לאורך ההיסטוריה. בארבע עונות חפירה נחשפו במקום שרידי גדרות, דרכים ומדרגות חקלאיות, וכן מערכת מים שהובילה את מי המעיין בניקבה תת-קרקעית, אל שתי בריכות, שנבנו ושופצו מספר פעמים במאה העשרים.

עוד נמצאו כאן כלי חרס וזכוכית, שרידי בית בד וגת. כל אלה מעידים כי במקום פעלו בתקופות שונות עשרות חוות חקלאיות, שהשתלבו בעורף החקלאי של ירושלים, וסיפקו לה מוצרי חקלאות ותעשייה.

סביב חווה כזאת, מימי בית ראשון, כשבדקע הנוף הנפלא של עין-יעל, הוקם המוזיאון.

כחיו אלא העניין הזה, המוזיאון בעין יעל. הלוח שלו גדוש בפגישות עם אוהדים ובעיקר תורמים שיוכלו לסייע באחזקה ושיפור המקום. הוא מרגיש, הוא אומר, כמעט כמו שאול המלך, שיצא לחפש אתונות ומצא מלוכה.

והנמשל? כשהחלו החפירות הארכיאולוגיות במקום, ציפו למצוא כאן שרידי חווה חקלאית קדומה, אבל בשום אופן לא ציפו לחשוף שרידי וילה מפוארת מן התקופה הרומית, מסוף המאה השנייה, בה התגורר עם משפחתו קצין בכיר בצבא רומי. החפירות חשפו שרידי קירות מצוויירים, וריצפת פסיפס מפוארת, ששוקמה לאחרונה, ובה מוטיבים רומיים אופייניים: סמלי עונות השנה, ודמויות של חיות ויצורים מיתולוגיים.

הכלים, האריחים ורעפי החרס שנמצאו במקום, נושאים את חותם הלגיון הרומי העשירי, שחנה בירושלים לאחר חורבן בית שני. בחצר הווילה נתגלו גם שני בתי מרחץ, ולאחרונה נתגלתה במקום ריצפת פסיפס נוספת, שמורה היטב, ועליה ציור כוכב בעל ששה קצוות (מגן דוד).

אוסיר נפעם מהתגליות. לדעתו עסקו בעלי הבית הרומיים, וכן יעבריהם ומשרתיהם, במספר רב של מלאכות ואומנויות, חלקן חיוניות ויומיומיות, ואת אלה הוא מבקש להחיות ולשמר כיום במוזיאון.

כאמור, לא סתם מוזיאון, אלא מוזיאון טכנולוגי שוקק חיים, מרכז פעילות של סדנאות ללימוד מקצועות הולכים ונעלמים.

יש כאן, אפוא, ערוגות חקלאיות, המעובדות בשיטות עיבוד עתיקות, ומושקות במי המעיין הקולחים וזורמים בתעלות, ונאצרים בבריכות, יש סדנאות אריגה, קדרות, פסיפס, קליעת סלים ועבודות נעפי ית, אשחר, תמר ועוד. כל אלה פתוחות לכל המשפחה, ומנוחת ע"י אנשי מקצוע ואקדמיה. בעתיד הלא רחוק מתכוון אוסיר להוסיף אל הסדנאות הקיימות גם סדנאות לנפחות, ניפוח זכוכית, ובנייה נאבן מקומית. כן יעובדו במקום, בשיטות העתיקות ההן, זיתים לשמן, ענבים ליון, ומוצרי חלב לגבינות.

מסגר ונפח

היה יום קיץ הם נשבעו שעבר, כשירדנו לעין-יעל. אוסיר היה שם, כמוכן, והיו גם ילדים רבים מכמה גנים, ותלמידי בית ספר ירושלמיים. בחורשה

וילה רומאית

אוסיר נשמע ומתנהג כאילו אין כיום

מוצלת היו עסוקים הילדים ליד גולים, חלקם פרימיטיביים-משוחזרים, חלקם מודרניים למדי, במלאכות הטוויה, האריגה וצביעת צמר. בפינה אחרת עסקו ילדים בעבודות פסיפס, אותן יוכלו, לאחר שיושלמו, לקחת עמם לבתיהם, כמזכרת.

אין צורך להוסיף, שגם סדנת הארכיאולוגיה היא "על אמת", ולא רק משחק, שכן החפירות המתקיימות כאן מניבות, חדשות לבקרים, ממצאים מרתקים.

אוסיר מתרגש מחדש עם כל קבוצת ילדים שמגיעה למקום, ונהנה להיווכח בהתגברות קילוח המבקרים במקום.

ד"ר אוסיר, שעמד משך 14 שנים בראש החוג לצורפות ב"בצלאל", נטש את האקדמיה כדי להיות בעל מלאכה, כדבריו. כיום הוא מסתפק באמנותו, הצורפת, אותה הוא יוצר בסטודיו הירושלמי שלו, המשמש גם כמשרד ניהול האתר בעין-יעל.

על עניין שימור המקצועות העתיקים לא נפל במקרה ובפתאום. כבר שנים כואב לו, אישית, שאת מקצוע הנפחות החליפה ברבות השנים המסגרות. אוהו, ועוד איזה הברזל יש בין השניים. אוסיר: "הנפח היה מרקע את הברזל, מחשל אותו על ידי חימומו, וכצורה כזאת, כשהברזל היה מתרכך, היה יכול להרחיבו ולשנות צורתו, תוך תהליך החיטול. בתקופה הקדומה לא חיברו באמצעות ריתוכים, כמו היום, ושפת החומר של הברזל בנפחות היתה שונה מזו של המסגרות. אחרי עבודת הריקוע באה לידי ביטוי הטקסטורה של הברזל, וכן גם שפת החומר."

כך בברזל, וכך גם באבן. הבנייה העתיקה, סבור אוסיר, אפקטיבית הרבה יותר, וגם עשירה ומעניינת יותר, ויזואלית: "בשיטת הבנייה העתיקה משתמשים באבנים, והטקסטורה שנוצרת יוצרת שטחי אבן בגדלים שונים. היות שהבנייה מתבצעת ללא מלט, תומכים את אבני הבניין בכך שתוקעים אבנים קטנות בתוך אבנים גדולות. כתוצאה מטכניקה זאת, מועשרת הטקסטורה שהאבן יוצרת". ככלל, אוסיר מיצר על שעבר זמנם של ערכי צורה וחומר, והפרקטיות היעילות כנשו כל חלקה טובה. והרי "לא תמיד צריך לחפש את התועלת המעשית בלבד, יש ערכים נוספים, חשובים לא פחות".

כשעדיין שימש בתפקידו ב"בצלאל", שמע יום אחד על גרשון, ארכיאולוג, ועל שאיפתו להקים מוזיאון פעיל בעין-יעל. אוסיר נדלק, ונתרם לקשירת קשרים ולגיוס תורמים לקידום הפרוייקט. עבודת

יש
דה
זיד
צור
חזן
וקי
צו
זם
ושר
של
שית
חזן
של
גיל
ועת
חזן
בין
סוזן
לה,
ים.

אריה אופיר. מוזיאון עם הווה מימי בית ראשון צילום: יניב דבורי

עצום, כפי שניתן לראות בצמון אפריקה ובמקסיקו, שם עדיין בונים כך, ומגיעים להישגים מרשימים. או נכון, השיטה הזאת היא לא פתרון לכל בעיות הבנייה בארץ, אבל למה לא לאמץ אותה באזורים מסויימים, שהטכניקה הזאת מתאימה להם? אם אדם רוצה לבנות מהסך בחצר, הרי שבמקום להביא מבנה טרום, הוא יכול כמו ידיו להקים מבנה בוק, שישתלב יפה בנוף ובסביבה."

גם לבנות באבן יכסה אנתנו לא יודעים, קיבץ בצער אופיר. כדי לבנות בטכניקה הזאת כמו שצריך, עלינו לחפש את הערכים שבנו בארץ, ואלה, רובם כבר אינם בחיים, והאחרים זקנים.

אופיר מתלהב: "מגיעות לעידייל גם קבוצות מהמגזר הערבי. כאן החרדים הבעורים הערביים למורשתם. אבל לכלל הציבור הישראלי, ובעיקר הנוער, ממלא המוזיאון פונקציות ערכיות חינוכיות חשובות, נוכח אוירת האינסטנט של ימינו, והפיחות המהיר שחל במסורות ומנהגים, שגרם לניכור מחלט מצד הצעירים כלפי כל מה שנקשר עם מלאכה. כיום יושבים הילדים מול הטלוויזיה או המחשב, ובשכילם המזון הוא עניין מוכן מאליו, שקנים בתוך אריזה יפה בכלבו, וכך גם הבגד, וכל מצרך יומיומי. כשאני הייתי ילד, עמדנו שעות ליד בעלי מלאכה, לראות איך הם עובדים. הכל הלך ונעלם, אומר אופיר בעצב, "הכל מתדרדר." אני, כצורך יודע, למשל, על טכניקת צורפת עתיקה כשם גרנולציה. אני יודע עליה בתיאורית, אבל לא יכול לבצע באופן מעשי, וכמוני יש כמובן רבים אחרים. ואני ניהלתי מחלקה לצורפות."

החפירות החלה ונמשכה עד שנגמר התקצוב. אז יצא אופיר למסע גיוס תרומות נוסף, למימון המשך החפירות. סופו, שלאחר 14 שנים ב"בצלאל" הפך אופיר להיות מרכז המוזיאון והאידאולוג שלו.

אופיר: "אני חושב שתרומתי למקום היא בכך שאני, אמן מעצב, קורא לעצמי בעל מלאכה. חשוב לי להיקרא כך, ושאנשים יידעו להעריך תואר זה, שהולך ונעלם. כבעל מלאכה, תרומתי למקום מעשית יותר מאשר אילו הייתי מנהל בלבד.

"הקונספציה שבנתי למקום בנויה על הבטחון שלי, ועל משאלות לבי כיוצר, כבעל

מלאכה. אני מציב מול המקום את צפיותי כאמן יוצר, וזה מתאים גם למקום."

הכל מתדרדר

לשלושה תחומים מחלק אופיר את שימור התרבות החומרית: מזון וביגוד, בנייה, ומלאכות. "בעבר נועדו המלאכות לספק צרכי האדם. כיום הן מספקות את הצורך האסתטי. את הצרכים האחרים מספקת התעשייה. גם הצורך האסתטי הוא לגיטימי, ולכן, לצורך טיפוח המודעות וההמשכיות, אני מעוניין לשמר את המלאכות הישנות, במימדים קטנים, במסגרת המוזיאון הפעיל. קחי למשל מלאכה כמו בניה בכוף. זוהי טכניקת בניה שנעלמה, והערך הצורני שלה הוא

אריה אופיר. מוזיאון עם הווה מזמי בית ראשון צילום: יניב דבורי

עצום, כפי שניתן לראות בצמון אפריקה ובמקסיקו, שם עדיין בונים כך, ומגיעים להישגים מרשימים. או נכון, השיטה הזאת היא לא פתרון לכל בעיות הבנייה בארץ, אבל למה לא לאמץ אותה באזורים מסויימים, שהטכניקה הזאת מתאימה להם? אם אדם רוצה לבנות מהסך בחצר, הרי שבמקום להביא מבנה טרום, הוא יכול כמו ידיו להקים מבנה בוק, שישתלב יפה בנוף ובסביבה."

גם לבנות באבן יכסה אנתנו לא יודעים, קיבע בצער אופיר. כדי לבנות בטכניקה הזאת כמו שצריך, עלינו לחפש את הערכים שבנו בארץ, ואלה, רובם כבר אינם בחיים, והאחרים זקנים.

אופיר מתלהב: "מגיעות לעידיעל גם קבוצות מהמגזר הערבי. כאן החרדים הבערים הערביים למורשתם. אבל לכלל הציבור הישראלי, ובעיקר הנוער, ממלא המוזיאון פונקציות ערכיות חינוכיות חשובות, נוכח אוירת האינסטנט של ימינו, והפיחות המהיר שחל במסורות ומנהגים, שגרם לניכור מחלט מצד הצעירים כלפי כל מה שנקשר עם מלאכה. כיום יושבים הילדים מול הטלוויזיה או המחשב, ובשכילם המזון הוא עניין מוכן מאליו, שקנים בתוך אריזה יפה בכלבו, וכך גם הבגד, וכל מצרך יומיומי. כשאני הייתי ילד, עמדנו שעות ליד בעלי מלאכה, לראות איך הם עובדים. הכל הלך ונעלם, אומר אופיר בעצב, "הכל מתדלדל." אני, כצורך יודע, למשל, על טכניקת צורפת עתיקה כשם גרנולציה. אני יודע עליה בתיאורית, אבל לא יכול לבצע באופן מעשי, וכמוני יש כמובן רבים אחרים. ואני ניהלתי מחלקה לצורפות."

החפירות החלה ונמשכה עד שנגמר התקצוב. אז יצא אופיר למסע גיוס תרומות נוסף, למימון המשך החפירות. סופו, שלאחר 14 שנים ב"בצלאל" הפך אופיר להיות מרכז המוזיאון והאידאולוג שלו.

אופיר: "אני חושב שתרומתי למקום היא בכך שאני, אמן מעצב, קורא לעצמי בעל מלאכה. חשוב לי להיקרא כך, ושאנשים יידעו להעריך תואר זה, שהולך ונעלם. כבעל מלאכה, תרומתי למקום מעשית יותר מאשר אילו הייתי מנהל בלבד.

"הקונספציה שבנתי למקום בנויה על הבטחון שלי, ועל משאלות לבי כיוצר, כבעל

מלאכה. אני מציב מול המקום את צפיותי כאמן יוצר, וזה מתאים גם למקום."

הכל מתדלדל

לשלושה תחומים מחלק אופיר את שימור התרבות החומרית: מזון וביגוד, בנייה, ומלאכות. "בעבר נועדו המלאכות לספק צרכי האדם. כיום הן מספקות את הצורך האסתטי. את הצרכים האחרים מספקת התעשייה. גם הצורך האסתטי הוא לגיטימי, ולכן, לצורך טיפוח המודעות וההמשכיות, אני מעוניין לשמר את המלאכות הישנות, במימדים קטנים, במסגרת המוזיאון הפעיל. קחי למשל מלאכה כמו בניה בכוף. זוהי טכניקת בניה שנעלמה, והערך הצורני שלה הוא

מהו המסגר לעומת הנפח

ד"ר אריה אוסיר ועמיתיו מבקשים לשמר מקצועות ומלאכות מן העבר, ולא רק משום שבחלקן ראוי להשתמש גם בימינו, אלא בעיקר כדי לקרב את הנוער אל מלאכת הכפיים, שאינה מוברת לו כלל. לצורך זה הקימו את מוזיאון עין-יעל בדרום ירושלים. שווה ביקור

מאחורי בנה דבורי

ד"ר אריה אוסיר, צורף, ובעיקר ירושלמי, מודע, כמוכר, לאסוציאציה הראשונה שעולה מן המושג המוכר היטב, "מוזיאון". הוא, מכל מקום, לא התכוון לסדרת מוצגים דוממים, הניצבים על הרצפה או תלויים על הקירות, כשהגה והקים בנחל רפאים, בסמוך לשכונתיה הדרומיות של ירושלים, את מוזיאון עין-יעל, יחד עם עמיתיו, אנשי טבע וארכיאולוגים.

אוסיר - אמן ואיש אקדמיה, המעדיף להגדיר עצמו "בעל מלאכה" - וחבריו, התכוונו למשהו אחר, חי ותוסס. כזה, שהמבקרים בו שותפים באופן פעיל בתצוגה. ובעצם, אפילו המילה תצוגה אינה מתאימה כאן.

המוזיאון בעין-יעל משמר את מרכיבי התרבות העתיקה, והופך אותם למציאות חיה ופעילה, באמצעות טכניקות עתיקות והתאמתן לצרכים המודרניים. כאן משתמרים, ושבים לתחיה ולפעילות, מקצועות הולכים ונעלמים, כמו מקצוע הנפחות, למשל, שפינה את מקומו למסגרות, וכן אריגה, עבודה בפסיפס, ועוד.

תרומות מגורמים צבוריים, ובעיקר קרן ירושלים, הן שסייעו ל"עמותת עין-יעל" להתחיל, לפני ארבע שנים, את עבודת החפירות באתר, ולפתוח, לפני שנתיים, את המוזיאון לקהל הרחב.

כדומה למעיינות אחרים הבוקעים מהרי ירושלים, גם עין-יעל הוא מעיין שופע תדיר. מכאן גם כוח המשיכה שהיה למקום בעיני חקלאים לאורך ההיסטוריה. בארבע עונות חפירה נחשפו במקום שרידי גדרות, דרכים ומדרגות חקלאיות, וכן מערכת מים שהובילה את מי המעיין בניקבה תת-קרקעית, אל שתי בריכות, שנבנו ושופצו מספר פעמים במאה העשרים.

עוד נמצאו כאן כלי חרס וזכוכית, שרידי בית כר ונת.

כל אלה מעידים כי במקום פעלו בתקופות שונות עשרות חוות חקלאיות, שהשתלבו בעורף החקלאי של ירושלים, וסיפקו לה מוצרי חקלאות ותעשייה.

סביב חווה כזאת, מימי בית ראשון, כשברקע הנוף הנפלא של עין-יעל, הוקם המוזיאון.

וילה רומאית

אוסיר נשמע ומתנהג כאילו אין כיום

בחיי אלא העניין הזה, המוזיאון בעין-יעל. הלוח שלו גרוש בפגישות עם אהדים ובעיקר תורמים שיוכלו לסייע באחזקה ושיפור המקום. הוא מרגיש, הוא אומר, כמעט כמו שאול המלך, שיצא לחפש אתונות ומצא מלוכה.

והנמשל? כשהחלו החפירות הארכיאולוגיות במקום, ציפו למצוא כאן שרידי חווה חקלאית קדומה, אבל בשום אופן לא ציפו לחשוף שרידי וילה מפוארת מן התקופה הרומית, מסוף המאה השנייה, בה התגורר עם משפחתו קצין בכיר בצבא רומי. החפירות חשפו שרידי קירות מצויירים, וריצפת פסיפס מפוארת, ששוקמה לאחרונה, ובה מוטיבים רומיים אופייניים: סמלי עונות השנה, ודמויות של חיות ויצורים מיתולוגיים.

הכלים, האריחים ורעפי החרס שנמצאו במקום, נושאים את חותם הלגיון הרומי העשירי, שחנה בירושלים לאחר חורבן בית שני. בחצר הווילה נתגלו גם שני בתי מרחץ, ולאחרונה נתגלתה במקום ריצפת פסיפס נוספת, שמורה היטב, ועליה ציור כוכב בעל ששה קצוות (מגן דוד).

אוסיר נפעם מהתגליות. לדעתו עסקו בעלי הבית הרומיים, וכן עבדיהם ומשרתיהם,

במספר רב של מלאכות ואומנויות, חלקן חיוניות ויומיומיות, ואת אלה הוא מבקש להחיות ולשמר כיום במוזיאון.

כאמור, לא סתם מוזיאון, אלא מוזיאון טכנולוגי שוקק חיים, מרכז פעילות של סדנאות ללימוד מקצועות הולכים ונעלמים.

יש כאן, אפוא, ערוגות חקלאיות, המעובדות בשיטות עיבוד עתיקות, ומושקות במי המעיין הקלחים וזורמים בתעלות, ונאצרים בכריכות, יש סדנאות אריגה, קדרות, פסיפס, קליעת סלים ועבודות כענפי ית, אשחר, תמר ועוד. כל אלה פתוחות לכל המשפחה, ומונחות ע"י אנשי מקצוע ואקדמיה. בעתיד הלא רחוק מתכוון אוסיר להוסיף אל הסדנאות הקיימות גם סדנאות לנפחות, ניפוח זכוכית, ובנייה באבן מקומית. כן יעובדו במקום, בשיטות העתיקות ההן, זיתים לשמן, ענבים ליי, ומוצרי חלב לגבינות.

מסגר ונפח

היה יום קיץ חם בשבוע שעבר, כשירדנו לעין-יעל. אוסיר היה שם, כמוכר, והיו גם ילדים רבים מכמה גנים, ותלמידי בית ספר ירושלמיים. בחורשה

מוצלת היו עסוקים הילדים ליד גולים, חלקם פרימיטיביים-משוחזרים, חלקם מודרניים למדי, במלאכות הטוויה, האריגה וצביעת צמר. בפינה אחרת עסקו ילדים בעבודות פסיפס, אותן יוכלו, לאחר שיושלמו, לקחת עמם לבתיהם, כמזכרת.

אין צורך להוסיף, שגם סדנת הארכיאולוגיה היא "על אמת", ולא רק משחק, שכן החפירות המתקיימות כאן מניבות, חדשות לבקרים, ממצאים מרתקים.

אוסיר מתרגש מחדש עם כל קבוצת ילדים שמגיעה למקום, ונהנה להיווכח בהתגברות קילוח המבקרים במקום.

ד"ר אוסיר, שעמד משך 14 שנים בראש החוג לצורפות ב"בצלאל", נטש את האקדמיה כדי להיות בעל מלאכה, כדבריו. כיום הוא מסתפק באמנותו, הצורפות, אותה הוא יוצר בסטודיו הירושלמי שלו, המשמש גם כמשרד ניהול האתר בעין-יעל.

על עניין שימור המקצועות העתיקים לא נפל במקרה ובפתאום. כבר שנים כואב לו, אישית, שאת מקצוע הנפחות החליפה ברבות השנים המסגרות. אוהו, ועוד איזה הכרז יש בין השניים. אוסיר: "הנפח היה מרקע את הברזל, מחשל אותו על ידי חימומו, ובצורה כזאת, כשהברזל היה מתרכך, היה יכול להרחיבו ולשנות צורתו, תוך תהליך החישול. בתקופה הקדומה לא חיברו באמצעות ריתוכים, כמו היום, ושפת החומר של הברזל בנפחות היתה שונה מזו של המסגרות. אחרי עבודת הריקוע באה לידי ביטוי הטקסטורה של הברזל, וכן גם שפת החומר."

כך ברזל, וכך גם באבן. הבנייה העתיקה, סבור אוסיר, אפטיבית הרבה יותר, וגם עשירה ומעניינת יותר, ויזואלית: "בשיטת הבנייה העתיקה משתמשים באבנים, והטקסטורה שנוצרת יוצרת שטחי אבן בגדלים שונים. היות שהבנייה מתבצעת ללא מלט, תומכים את אבני הבניין בכך שתוקעים אבנים קטנות בתוך אבנים גדולות. כתוצאה מטכניקה זאת, מועשרת הטקסטורה שהאבן יוצרת". ככלל, אוסיר מיצר על שעבר זמנם של ערכי צורה וחומר, והפרקטיות והיעילות כבשו כל חלקה טובה. והרי "לא תמיד צריך לחפש את התועלת המעשית בלבד. יש ערכים נוספים, חשובים לא פחות".

כשעדיין שימש בתפקידו ב"בצלאל", שמע יום אחד על גרשון, ארכיאולוג, ועל שאיפתו להקים מוזיאון פעיל בעין-יעל. אוסיר גדלק, וגרסתו לקשירת קשרים ולגיוס תורמים לקידום הפרוייקט. עבודת

יש
דה
זיר
צור
חזן
וקי
צו
נפי
ושר
של
שית
חזן
של
גיל
ועת
חזן
בין
סוז
לה,
ים.